

SUKUPUOLITIETOISUUTTA PÄIVÄKODIN JA KOULUN ARKEEN - MITÄ 30 VUODEN KOKEMUKSISTA ON OPITTU?

Professori Elina Lahelma
Helsingin yliopisto

16.5.2013

Toistuvat kysymykset

- Miksi sukupuolittaisuutta? Miksi kouluun tasa-arvotyötä?
- Miksi se on niin vaikeata?
- Mitä opettajien pitäisi tehdä?
- Mitä pitäisi tehdä hallinnossa, opettajankoulutuksessa, tutkimuksessa ...?

Miksi se on niin vaikeata?

- Myytti saavutetusta tasa-arvosta
- Vaikeat käsitteet
- Poliittisuus ja valta
- Henkilökohtaisuus
- Projektitapaisuus (Brunila 2009)

Vaikeat käsitteet

- Essentialistinen käsitys sukupuolesta ja tasa-arvosta
 - Sukupuolet erilaisia
- Sukupuolineutraali käsitys tasa-arvosta
 - Sukupuolet samanlaisia
- Sukupuoliteitoisuus/sukupuolisensitiivisyys
 - Sukupuolet moninaisia

Essentialistinen käsitys tasa-arvosta

- Opetuksessa otetaan erityisesti huomioon tyttöjen ja poikien erilaiset tarpeet sekä kasvun ja kehityksen erot (Peruskouluasetus 1435/2001, 4 §)
- Esiopetuksessa on huomioitava myös sukupuolten erityistarpeet. (Esiopetuksen ops, OPH 2010:27, 7)
- *Ryhmäopetuksessa opettaja kehotti opettajaopiskelijoita kestäämään poikien rakoilua kurin ja järjestyksen rivistä. ”Häiriköinti kuuluu poikien kehitysvaiheeseen.” (Katkelmä opettajankoulutuksesta 2009, Norema, Pietilä ja Purtonen 2010, 12)*
- *Meidän on hyväksyttävä se biologinen ero että tytöt ja pojat pitävät eri asioista (Tekstiilityön naisopettaja haastattelussa 1996, keskustelunaiheena käsityöopetuksen sukupuolen mukainen eriytyminen)*

Sukupuolineutraali käsitys tasa-arvosta

- *Mä en tota niin ainakaan pidä niitä (eroja tyttöjen ja poikien välillä) yllä! Mä en missään tapauksessa, mä en suostu pitää, must jo ajatus tuntuu kamalalta. Musta se on niinku loukkaus jokaista yksilöä kohtaan. (matematiikan miesopettaja haastattelussa 1996, kysymyksenä koulun merkitys sukupuolierojen ylläpitäjänä)*
- *Ei sillä [sukupuolella] mun opetuksessa ole mitään väliä. Siis ei todellakaan! Ei. Koska (...) tytötkin on täällä niin erilaisia keskenään, että en voi sanoa, että on mitään semmosta perityttöä, joka sitten täällä valtaisi alaa ollenkaan. [On] semmosia perinteisiä, ja taas sitten maskuliinisia piirteitä omaavia tyttöjä. (Taideaineiden opettaja, nainen, Sosiaali- ja terveysala)*

Sukupuolitietoisuus tai sukupuolisensitiivisyys

- Sukupuoli sosiaalisesti tuotettu
- Tuotetaan toistamalla
- Kulttuuriin ja kontekstiin sidottu
- Sukupuolet moninaisia
- Erot sukupuolten sisällä

Poliittisuus, valta ja henkilökohtaisuus

- *Tasa-arvo on tavoiteltava asia, mutta liian kärkeä toiminta aiheuttaa helposti koko asian vastustamista miesten taholta (miesopiskelija, Jauhiainen, Laiho & Kovalainen 2012)*
- *Näitten teemojen käsittely niin se jotenkin koetaan, pojat kokee, et se kohdistuu heihin yksilöinä ja siellä jotenkin miehiä arvioidaan ja arvostellaan ja tää on ihan se perinteinen klassinen olettamus. Sit on toisina vuosina jopa tytöt nousseet lähtökohtaisesti voimakkaasti puolustamaan miehiä (opettajankouluttaja, Vidén ja Naskali 2010)*

Mitä opettajien pitäisi tehdä?

- Poikapedagogiikkaa?
- Sukupuolineutraalia pedagogiikkaa?
- Kompensatorista pedagogiikkaa?
- Sukupuolitietoista pedagogiikkaa?

Poikapedagogiikkaa?

- Perustelut:
 - Poikien heikko koulumenestys yleistyksenä
- Toimintamuotoja:
 - 'Poikia kiinnostavia toimintamuotoja', miesopettajia, yhden sukupuolen ryhmiä
- Lähestymistavan ongelmia:
 - Palautetaan biologisiin eroihin, yleistetään ja esitetään sukupuolten erot vastakkaisina eli:
 - Erot sukupuolten sisällä unohdetaan
 - Huonosti menestyvät tytöt unohdetaan

Kompensatorista pedagogiikkaa?

- Perustelut:
 - Pitäisi päästä eroon sukupuolen mukaisista toimintavoista ja valinnoista
- Toimintamuotoja:
 - Tyttöjä rohkaistaan valloittamaan 'miesten maailmaa', esim. teknisiä aloja, ei yhtä selvästi toisin päin
 - Koulun arjessa kehuaan tyttöjä rohkeudesta, poikia empaattisuudesta
- Lähestymistavan ongelmia:
 - Maskuliinisuus nostetaan tavoitteeksi
 - Viime kädessä taustalla ajatus kaksijakoisesta sukupuolesta

Sukupuolineutraalia pedagogiikkaa?

- Perustelut:
 - Sukupuolten erottelu ja erilainen kohtelu voimistaa eroja
- Toimintamuotoja:
 - Ei korosteta sukupuolta
- Lähestymistavan ongelmia:
 - Sukupuolineutraalit toimintatavat sukupuolittuvat, kun ne kohtaavat oppilaiden, opettajien ja vanhempien sukupuolittuneet kulttuuriset olettamukset

TASUKO eli Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus opettajankoulutuksessa

- OPMn tukema valtakunnallinen tutkimus- ja kehittämishanke 2008-2011, koordinoiti HY.
- Osahankkeita, tutkimuksia, työryhmiä jokaisessa opettajankoulutusyksikössä.
- Taustana tasa-arvolaki ja Suomen kansainväliset velvoitteet, suunnitelmat 1980-luvulta ja vuosikymmeniä jatkunut työ.
- Kotisivulla mm. bibliografioita, julkaisuja, informaatiota.
- Kokeiluja ja kokemustenvaihtoa sukupuolitietoisesta opettajankoulutuksesta ja koulutuksesta.

Sukupuolitietoisuus TASUKON näkökulmasta

- Sukupuoli risteytyy muiden luokitusten kanssa (yhteiskuntaluokka, etnisyys, kulttuuri, ikä, seksuaalisuus, vammaisuus, terveydentila sekä alueelliset ja paikalliset mahdollisuudet ja erot).
- Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus tarkoittaa hankkeessa tietoisuutta siitä, että koulun käytännöissä rakentuu erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia eroja, eriarvoisuuksia ja toiseuksia sekä tietoisuutta siitä, että käytännöt ovat muutettavissa.

Sukupuolitietoisuus käytännöissä

- Opettajat ovat valppaita tilanteissa, joissa sukupuoleen liittyvät itsestään selvät olettamukset saattavat esimerkiksi rajata tyttöjen tai poikien toimintatapoja.
- Puretaan itsestään selviä olettamuksia tytöistä ja pojista kahtena yhtenäisenä, toisistaan eroavana ryhmänä joiden edut ovat vastakkaiset.
- Toimitaan oppilaiden kanssa.
- Koko koulun yhteiseksi projektiksi.

TASUKO:n ehdotuksia

- Opettajankoulutuksen opetussuunnitelmiin sisällytetään tasa-arvo- ja sukupuolitietoista opetusta läpäisevästi kaikkeen opetukseen.
- Koulutukseen sisällytetään erityinen sukupuoli ja seksuaalisuutta koskeva kurssi.
- Sukupuolta ja seksuaalisuutta koskeva tieto integroidaan opetusharjoitteluun.
- Pedagogisessa kehittämisessä käytetään hyväksi feministisiä pedagogiikkoja.
- Sukupuolen merkityksen tarkastelu sisällytetään monikulttuurisuuskasvatukseen.

TASUKO:n ehdotuksia, jatkoa

- Koulutusten kehittämiseksi on tärkeää, että sukupuolinäkökulmaista tutkimusta tehdään ja tuetaan aktiivisesti.
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelulla voidaan nostaa näkyviin eriarvoisuutta muodostavia ja ylläpitäviä käytäntöjä ja ehkäistä niitä.
- Opettajille järjestettävään täydennyskoulutukseen sisällytetään sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevaa tietoutta integroituna eri kursseihin sekä erillisinä kursseina.

Valtioneuvoston tasa-arvoselonteko: KOULUTUS

- Koulutuspolitiikkaan sisällytetään sukupuolten tasa-arvon edistäminen
- Opetussuunnitelmatyöllä ja opetusmenetelmillä edistetään sukupuolten tasa-arvoa
- Sukupuolitietoista oppilaan- ja opinto-ohjausta kehitetään
- Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan sukupuolten tasa-arvoa koskevia tavoitteita ja toimia
- Toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun toteutuminen varmistetaan oppilaitoksissa ja suunnitteluelvoite laajennetaan koskemaan myös perusopetusta
- Oppimateriaaleilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa

Valtioneuvoston tasa-arvoselonteko: KORKEAKOULUTUS JA TUTKIMUS

- Korkeakoulu- ja tiedepolitiikassa vahvistetaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista.
- Korkeakoulujen tasa-arvotyötä ja sukupuolinäkökulman integroimista korkeakoulujen opetukseen ja tutkimukseen edistetään edelleen.
- Kaikkeen opettajankoulutukseen integroidaan tasa- arvo- ja sukupuolitietoisuuden edistäminen.
- Naisten tutkijanuraa edistetään konkreettisin toimenpitein.
- Nais-, mies- ja sukupuolentutkimuksen asemaa vahvistetaan.

Kirjallisuutta

- **VALIKOITUJA OMIA ARTIKKELEITANI:**

- Lahelma, Elina (2009) Tytöt, pojat ja keskustelu koulumenestyksestä, in Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (eds) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*, Vastapaino, 136-156.
- Lahelma, Elina (2011) Sukupuolittietoisuus koulussa ja opettajankoulutuksessa: TASUKO-hankkeesta eteenpäin. *Kasvatus* 1/2011, 90-95.
- Lahelma, Elina (2012) Female Paths to Adulthood in a Country of 'Genderless Gender', *Gender and Education*. 24(1), 1-13
- Lappalainen, Sirpa, Reetta Mietola & Elina Lahelma (2010) Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: Nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus, *Nuorisotutkimus* 4/2010, 39-55.

- **TASUKO JULKAISUJA:**

- Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus opettajankoulutuksessa. Raportti TASUKO –hankkeesta 2008-2011. Helsingin yliopisto.
- Lehtonen, J. (toim.) 2011. Sukupuolinäkökulmia tutkimusperustaiseen opettajankoulutukseen. Helsingin yliopisto.
- Norema, A., Pietilä, P. & Purtonen, T. 2010. Pipot tiedon tiellä. Sukupuolihuomioita opettajankoulutuksessa. Helsinki: Yliopistopaino
- Tainio, L. & Teräs, T. 2010. Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa. Raportit ja selvitykset 2010:8. Opetushallitus.
- Vidén, S. & Naskali, P. 2010. Sukupuolittietoisuus Lapin yliopiston opettajankoulutuksessa. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 22.
- Jauhiainen, A. & Laiho, A. & Kovalainen, P. (2012) ”Työsarkaa riittää”. Opiskeilijoiden käsityksiä ja kokemuksia sukupuolesta, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A:213.
- **Ks lisää wiki.helsinki.fi/display/tasuko**